

نظارت والدین بر نحوه استفاده فرزندان از اینترنت

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علم انسانی

مقدمه:

در این مقاله پس از نگاهی اجمالی به فناوری اطلاعات و تعاریف آن و نیز اینترنت، به بیان ویژگی‌ها و ابعاد مثبت و منفی اینترنت پرداخته، درخاتمه، پیش‌نهادهای و راه‌کارهایی برای افزایش و بهبود نقش ارشادی و نظارتی خانواده در زمینه استفاده فرزندان از اینترنت، مطرح می‌شود.

پدیده آورنده و خالق همه فناوری‌های جهان، انسان را از یک سو برای علم و آگاهی آفریده است و کمالش را در بیش‌تر دانستن قرار داده، از سوی دیگر به او قدرت و توانایی بخشیده که هر چه بخواهد، بتواند. چنین انسانی، به هدف انسانی خود، بسیار نزدیک‌تر است.

IT یا فناوری اطلاعات چیست؟

فناوری اطلاعات، ترجمه عبارت INFORMATION TECHNOLOGY است. البته هر کدام از سازمان‌ها، ادارات، پایگاه‌ها و مراکز گوناگونی که IT راه‌گشای بسیاری از مشکلات آن‌ها بوده است، تعاریف

شتاب سرسام‌آور تحولات مربوط به فناوری و سرعت تولید اطلاعات جدید به حدی است که لحظه‌ای غفلت از آن جز عقب‌ماندگی برای ملت‌ها، نتیجه‌ای ندارد. زیرا امروز، علم و فناوری دو بال پیشرفت جامعه در ابعاد گوناگون اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی به شمار

گوناگونی از آن ارائه داده‌اند. در زیر به برخی از این تعاریف می‌پردازیم:

«اصطلاح فناوری اطلاعات برای توصیف فناوری‌هایی به کار می‌رود که ما را در ضبط، ذخیره‌سازی، پردازش، بازیابی، انتقال و دریافت اطلاعات یاری می‌کند. این اصطلاح فناوری، انتقال از طریق دورنگار، ارتباط از راه دور، تلفن، ماشین‌های حساب، چاپ و حکاکی را نیز در بر می‌گیرد.» (بهان و هولمز، ۱۳۷۷)

دبیرخانه شورای عالی انفورماتیک ایران در سال ۱۳۷۸ تعریف زیر را برای فناوری اطلاعات ارائه داده است:

«فناوری اطلاعات به مجموعه‌ای به هم پیوسته از روش‌ها، سخت‌افزارها، نرم‌افزارها و تجهیزات ارتباطی که اطلاعاتی را در اشکال گوناگون (صدا، تصویر و متن) جمع‌آوری، ذخیره‌سازی، بازیابی، پردازش، منتقل یا عرضه می‌کنند، اطلاق می‌شود.» (محمدی، ۸۲-۸۱)

«فناوری اطلاعات همانند محور و مرکز مجموعه‌ای از

فعالیت‌های هدایت شده است که کنترل، مدیریت، بهره‌وری، تولید، آموزش و ارتقای یک سیستم را با یک مرکز به عهده دارد.» (همان منبع)

«از آن جا که فناوری اطلاعات، هم علم، هم سواد و هم نوعی مهارت است، روی هم رفته برای ارتقای سیستم‌های آموزشی، فرایند رشد تلقی می‌شود.» (همان منبع)

فناوری اطلاعات عبارت است از گردآوری، سازمان‌دهی، ذخیره‌سازی، نشر اطلاعات در قالب صوت، تصویر، متن یا عدد که با استفاده از ابزار رایانه‌ای و مخابراتی صورت پذیرد.» (فهیمی، ۱۳۸۰)

فناوری اطلاعات به دلیل تحول‌پذیری و قدرت تأثیر فراوانی که در رشد اقتصادی، امنیت ملی، جهانی شدن و تعدیل مشکلات اطلاع‌رسانی سنتی دارد، یکی از پویاترین و بحث‌انگیزترین رشته‌های علم و فناوری محسوب می‌شود.» (محمدی، ۸۲-۸۱)

امروزه فناوری اطلاعات و وسایل نوین ارتباط (رایانه، اینترنت، ویدئو، سی‌دی‌های صوتی و تصویری و...) در اقصی نقاط دنیا به عمق خانواده راه یافته و ورود آن‌ها، بسته به میزان آگاهی والدین، مربیان و دیگر اعضای خانواده از این پدیده‌ها، موجبات تحکیم یا انحطاط کانون خانواده را فراهم ساخته است.

آشنایی خانواده‌ها با وسایل جدید ارتباطی مثل اینترنت، ابعاد مثبت و منفی آن و راه‌کارهای نظام‌بخشی استفاده از آن‌ها توسط فرزندان، می‌تواند به آن‌ها در انجام بهتر وظایفشان، کمک و یاری نماید.

اینترنت چیست؟

«اینترنت (INTERNET) مخفف (INTERNATIONAL NET) است که به آن شبکه، شبکه‌ها یا «بزرگراه‌های اطلاعاتی»

امروزه فناوری اطلاعات و وسایل نوین ارتباط

(رایانه، اینترنت، ویدئو، سی‌دی‌های صوتی و تصویری و...)

در اقصی نقاط دنیا به عمق خانواده راه یافته و ورود آن‌ها، بسته به میزان

آگاهی والدین، مربیان و دیگر اعضای خانواده از این پدیده‌ها، موجبات

تحکیم یا انحطاط کانون خانواده را فراهم ساخته است.

گفته می‌شود. اینترنت در واقع بزرگ‌ترین شبکه رایانه‌ای جهان است. اینترنت شبکه‌ای متشکل از مجموعه شبکه‌های رایانه‌ای است که به وسیله خطوط تلفن، فیبرهای نوری، سیم‌های زیر دریایی و کانال‌های ماهواره‌ای به یکدیگر مربوط می‌شوند. میلیون‌ها استفاده کننده از شبکه‌های رایانه‌ای انفرادی به اینترنت متصل اند که همه آن‌ها می‌توانند با یکدیگر ارتباط برقرار کنند. اینترنت در حقیقت ساختار وسیع اطلاعاتی و یک فضای اطلاعاتی عملاً نامحدود و محصولی دیگر از فناوری اطلاعات است که در سرتاسر جهان گسترش یافته است.

رابطه قراردادی موسوم به «پروتکل» بر این شبکه حاکم است. اما شرکت یا مؤسسه خاصی هدایت آن را بر عهده ندارد. شرکت‌ها و کارگزاری‌های موجود، تنها امکان ارتباط را فراهم می‌کنند و در مورد اطلاعات مبادله شده هیچ گونه دخالت یا مسئولیتی ندارند. شبکه جهانی اینترنت در اختیار و زیر نظر کسی نیست. هر عضو این شبکه اطلاعاتی را که بخواهد در اختیار دیگران قرار دهد، وارد شبکه می‌کند و اطلاعات موجود در شبکه را مورد استفاده قرار می‌دهد.» (مجیدی، ۱۳۸۱)

وجود می‌آید.

- ۷- امکان بازخورد و بحث را میان افرادی که با فرهنگ‌های متفاوت و دور از هم زندگی می‌کنند، به وجود می‌آورد.
- ۸- امروزه، اینترنت به سریع‌ترین، گسترده‌ترین، کاراترین و مناسب‌ترین وسیله اطلاع رسانی تبدیل شده است.» (زارعی زاروکی، ۱۳۷۹)

ابعاد مثبت اینترنت

- ۱- اطلاع‌رسانی به سریع‌ترین، گسترده‌ترین و کاراترین شکل.
- ۲- افزایش کیفیت و کمیت تحقیقات در نشریات بین‌المللی.
- ۳- نزدیک کردن مردم به هم.
- ۴- برقراری ارتباط صوتی و تصویری با اقتصادی‌ترین روش با دوستان یا همکاران.
- ۵- صرفه جویی در وقت و هزینه، از طریق تجارت اینترنتی.
- ۶- امکان دسترسی به عمیق‌ترین و جدیدترین مباحث علمی روز و دانشگاه‌های جهان.

و...

ویژگی‌های اینترنت

- ۱- «امروزه هدایت و کنترل اینترنت در دست کارتل‌های خصوصی است.
- ۲- اینترنت، تمام شاخصه‌های یک رسانه را دارد. اینترنت رسانه‌ای است که به طور هم‌زمان به شما اطلاعات می‌دهد و از شما اطلاعات می‌گیرد. (ارتباط یک، دو یا چند نفری با هم)
- ۳- سومین ویژگی این رسانه آن است که تمام کارکردهای رسانه را دارد، یعنی هم نوشتاری (مثل کتاب و روزنامه)، هم شنیداری (مثل رادیو) و هم دیداری (مثل تلویزیون) است.
- ۴- دولت‌ها بر آن کنترلی ندارند.» (بلخاری، ۱۳۸۱)
- ۵- ترکیب و ساختار اینترنت به طور پیوسته، و به گونه‌ای پویا در حال تغییر است. برنامه‌های جدید شبکه روی خط قرار می‌گیرند و مراکز موجود، بازسازی یا از شبکه خارج می‌شوند.
- ۶- محتوای پویای شبکه براساس داده‌های استفاده کننده به

اگر نوجوانان و جوانان ما احساس کنند که برای سلامت فکری و اخلاقی خود، خانواده و جامعه و برای پیشرفت جامعه باید بخشی از محدودیت‌ها را در استفاده از کامپیوتر یا سایر موارد، بپذیرند، نه تنها از محدودیت‌ها یا کنترل‌های والدین ناراحت نخواهند شد، بلکه در صورت عدم کنترل، خود این محدودیت‌ها را اجرا خواهند کرد.

تحصیلی فرزندان می‌تواند در نتیجه قرار گرفتن بیش از حد ایشان در معرض امواج دستگاه‌های تصویری، به خصوص کار با کامپیوتر، هنگام اتصال به اینترنت، بروز کند.

۷- تعداد قابل توجهی از سایت‌ها یا فرستنده‌های کامپیوتری در شبکه اینترنت، به طور جدی شرایط روانی و نفسانی نوجوانان و جوانان و بزرگسالان را متأثر کرده، زمینه برخی از گرایش‌ها، تمایلات و رفتارهای نامطلوب از جمله خود ارضایی، ارتباطات غیراخلاقی، اشتیاق به برقراری روابط ناپخته، ناسنجیده و نامشروع جنسی را هموار نموده، به آن سرعت می‌بخشد.

۸- تماشای برنامه‌های تحریک کننده کنش‌های نفسانی و تمایلات جنسی از شبکه‌ها و سایت‌های اینترنتی، به تدریج باعث اعتیاد روانی تماشاگران شده، زندگی فعال و پویای آن‌ها را فلج می‌کند. (افروز، ۱۳۷۹)

ابعاد منفی:

- ۱- ایجاد اختلال در نحوه ارتباطات و رفتار و زندگی اجتماعی، در صورت حاکمیت اینترنت بر زندگی ما، که تداوم آن باعث تعطیل حس عاطفی ما می‌شود.
  - ۲- استفاده تفریحی و غیر علمی از آن.
  - ۳- امکان دسترسی به قبیح‌ترین و کثیف‌ترین برنامه‌ها.
  - ۴- اینترنت، از مضرات استفاده‌اش برای استفاده کننده‌ها، چیزی نمی‌گوید. (بلخاری، ۱۳۸۱)
  - ۵- «از بین رفتن دنیای کودکی کودکان بر اثر استفاده بیش از حد از رایانه و اینترنت و سایر رسانه‌های تصویری و فرد گرایی.» (طباطبایی، ۱۳۸۱)
  - ۶- بسیاری از بدخلقی‌ها، کم حوصلگی‌ها، عصبانیت‌ها، لجبازی‌ها، پرخاشگری‌ها و بی‌اشتهایی کلامی و
- میزان استفاده‌های مثبت و منفی از اینترنت**
- ۱- بررسی تاریخچه یا HISTORY صفحه اصلی اینترنت نشان می‌دهد که شاید حدود ۹۰ درصد از استفاده کنندگان اینترنت، از ۱۰ درصد سایت‌های مبتذل و غیر علمی اینترنت استفاده کرده‌اند.
  - ۲- در سال ۲۰۰۱، شمار کاربران اینترنت در ایران از حدود ۴۰۰ هزار نفر فراتر نمی‌رفت. منابع رسمی پیش‌بینی می‌کنند که در خلال ۳ یا ۴ سال آینده این رقم به بیش از ۱۵ میلیون نفر برسد. (مقومی، ۱۳۸۱)
  - ۳- در سال ۱۹۹۸ میلادی، ۴۱۰ میلیارد دلار تجارت صورت گرفت که ۲۴۶ میلیارد دلار آن تجارت سکس بود. یک شرکت اینترنتی دیگر اعلام می‌کند که ما تا سال ۲۰۰۵، در

حدود یک میلیارد دلار در آمد خواهیم داشت که ۴۵ درصد این مبلغ را از طریق آگهی فیلم های پورنوگرافی تأمین خواهیم کرد.» (بلخاری، ۱۳۸۱)

علل و عوامل روی آوری به سایت های غیر علمی و غیر اخلاقی

شناخت علل و عوامل روی آوری نوجوانان و جوانان و حتی بزرگسالان به سایت های غیر علمی و غیر اخلاقی، به مسئولان، مربیان و والدین کمک می کند تا با اتخاذ تدابیر پیشگیرانه و کنترلی، روی آوری آن ها را به سایت های غیر علمی و غیر اخلاقی کاهش داده، آن ها را به استفاده مثبت و بهینه تشویق و ترغیب کنند. در این جا به بیان علل و عوامل مذکور می پردازیم:

- ۱- عدم آشنایی یا آشنایی ناکافی مردم و برخی از جوانان و نوجوانان یا دانشجویان با زبان انگلیسی.
- ۲- محدودیت های اجتماعی در تعامل با فرهنگ بیگانه.
- ۳- فقدان و کمبود مراکز تفریحی و ورزشی مناسب.

- ۴- عدم حمایت و جذابیت در سایت های اسلامی.
- ۵- وجود جذابیت های غیر اخلاقی در سایت های بیگانه.
- ۶- برقرار شدن سریع ارتباط از طریق تصویر. (مقومی، ۱۳۸۱)
- ۷- نبود فرهنگ صحیح مطالعه.
- ۸- سانسور نشدن مطالب و محتوای اینترنت.
- ۹- عدم آشنایی والدین با رایانه و اینترنت.
- ۱۰- نبود سایت های جذاب آموزشی و تفریحی یا در صورت وجود، نداشتن جذابیت در میان جوانان.
- ۱۱- عدم ایجاد پیش زمینه های استفاده از اینترنت.
- ۱۲- عدم برآورده سازی نیازهای جوانان و حل مشکلات آن ها و پاسخ دهی به پرسش های آنان.

نظارت والدین بر نحوه استفاده فرزندان از اینترنت

آگاهی والدین از علل و عوامل روی آوری به سایت های غیر علمی و غیر اخلاقی و هم چنین توجه به موارد زیر می تواند به نظام بخشی و نظارت بر نحوه استفاده از اینترنت

بسیاری از بد خلقی ها، کم حوصلگی ها، عصبانیت ها، لجبازی ها،

پرخاشگری ها و بی اشتهاهی کلامی و تحصیلی فرزندان می تواند در نتیجه

قرار گرفتن بیش از حد ایشان در معرض امواج دستگاه های تصویری،

به خصوص کار با کامپیوتر، هنگام اتصال به اینترنت،

بروز کند.

کمک کند:

- ۱- مشاوری با کارشناسان تعلیم و تربیت و رایانه در ارتباط با ضرورت، اهمیت و پیش نیازهای مورد استفاده از اینترنت نظیر:
  - الف) شرکت در کلاس های آموزشی اینترنت.
  - ب) آشنایی با نحوه کار با ابزار آلات اتصال به شبکه اینترنت.
  - ج) یادگیری و تسلط بر اصطلاحات مورد نیاز در ارتباطات اینترنتی.
  - د) یادگیری و آشنایی کافی با زبان انگلیسی.

و...

۲- مشاوره با کارشناسان رایانه و تعلیم و تربیت درباره راه کارهای کنترل و نظارت بر استفاده فرزندان (کاربران) از اینترنت.

به قول بسیاری از کارشناسان، اینترنت پر از سایت‌هایی است که چون گرگ‌هایی منتظر شکار کودکان و نوجوانان کنجکاوند. از طرفی کنجکاوی کودکان آنان را ترغیب می‌کند محتوایی را مرور کنند که از آن‌ها منع شده‌اند، تنها به این منظور که بفهمند این محتواها چه چیزهایی‌اند.

والدین با استفاده از یک سلسله محصولات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری می‌توانند فعالیت‌های کامپیوتری فرزندان خود را کنترل کنند. این محصولات ضربات وارد بر صفحه کلید را ثبت کرده، گزارشی از

و نیز دو برنامه 2001 CBERSITTER و NET NAMY که می‌توانند در تصفیه محتوای اینترنتی بسیار هوشمند عمل کرده، به کنترل سایت‌های مشخص پردازند و گزارش تهیه کنند.

برنامه‌هایی که به کنترل و تصفیه E-MAILها می‌پردازند، مانند محصولات MIME SWEEPER که E-MAILها را از نظر مطالب آن مورد بازبینی و تصفیه قرار می‌دهند. (کامپیوتر جوان، ۱۳۸۱)

۳- ایجاد زمینه فرهنگی برای استفاده صحیح از رایانه، قبل از خرید، نظیر آموزش، مشاوره با متخصصان، مطالعه کتاب‌های مربوط و...

۴- شرکت در دوره‌های آموزش خانواده، ویژه اولیایی که در خانه رایانه یا رایانه متصل به اینترنت دارند.

شناخت علل و عوامل روی آوری نوجوانان و جوانان و حتی

بزرگسالان به سایت‌های غیرعلمی و غیراخلاقی، به مسئولان، مربیان و

والدین کمک می‌کند تا با اتخاذ تدابیر پیشگیرانه و کنترلی، روی آوری آن‌ها را

به سایت‌های غیرعلمی و غیراخلاقی کاهش داده، آن‌ها را به

استفاده مثبت و بهینه تشویق و ترغیب کنند.

۵- استفاده از برنامه‌های آموزشی رسانه‌های ارتباط جمعی یا فیلم‌های آموزشی که در ارتباط با این موضوعات تهیه شده‌اند.

۶- بحث و گفت‌وگو با فرزندان درباره ابعاد مختلف مثبت و منفی اینترنت و پذیرش آگاهانه محدودیت‌ها توسط آنان.

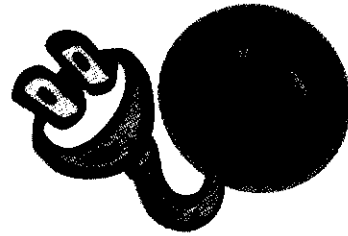
اگر نوجوانان و جوانان ما احساس کنند که برای سلامت فکری و اخلاقی خود، خانواده و جامعه و برای پیشرفت جامعه باید بخشی از محدودیت‌ها را در استفاده از کامپیوتر یا سایر موارد، بپذیرند، نه تنها از محدودیت‌ها یا کنترل‌های والدین ناراحت نخواهند شد، بلکه در صورت عدم کنترل، خود این محدودیت‌ها را اجرا خواهند کرد.

۷- بحث و گفت‌وگو یا جلسات پرسش و پاسخ در ارتباط با مسائل اینترنت در مدرسه، با کمک و حمایت اولیا و

فعالیت‌های انجام شده در یک سیستم مانند سایت‌های مرور شده، گفت‌وگوهای اینترنتی انجام شده و پیغام‌هایی که ارسال شده است، تهیه می‌کنند. چند نمونه از محصولات کنترل کننده عبارت‌اند از:

۱- ثبت کننده‌های ضربات وارد بر صفحه کلید؛ این وسایل تک تک کاراکترهایی را که توسط صفحه کلید وارد شده‌اند ثبت می‌کنند که بعضی مرئی و برخی قابل رؤیت نیستند، مثل: KEYKATCHER.

۲- نرم افزارهای کنترل کننده؛ این محصولات می‌توانند به تصفیه یا ممانعت از دسترسی به محتواهای نامناسب یا مخرب «وب» پردازند. والدین می‌توانند با تهیه یکی از این برنامه‌ها محتوای دریافت شده توسط فرزندشان را محدود کرده، یا حتی مسیرهایی را که او در اینترنت طی می‌کند، تعقیب نمایند. مثل: SPECTOR و COLASTER

۱۶- همه دستگاه‌های تصویری و بازی‌های الکترونیک و کامپیوتری، مخصوصاً رایانه متصل به شبکه اینترنت موجود در خانه، فقط و فقط در اتاق نشیمن عمومی جای داده شوند.» (افروز، ۱۳۷۹)

پیش نهادها:

- ۱- آموزش روش‌ها و نحوه نظارت صحیح بر فعالیت‌های رایانه‌ای و اینترنتی فرزندان، به پدران و مادران، از طریق رسانه‌ها، مدارس و انجمن‌های اولیا و مربیان.
- ۲- معرفی ابزارها و برنامه‌های کنترل فعالیت‌های رایانه‌ای و اینترنتی فرزندان یا کاربران، در رسانه‌ها و کلاس‌های آموزش خانواده.
- ۳- تربیت مدرس آموزش خانواده، ویژه آموزش موارد فوق.
- ۴- همسویی بین دو کانون خانه و مدرسه.
- ۵- هماهنگی بین خانواده، مدرسه و رسانه‌ها.
- ۶- برگزاری مسابقات علمی، فرهنگی و پژوهشی اینترنتی در بین دانش‌آموزان و قرار دادن آن به عنوان یکی از موارد مسابقات فرهنگی و هنری.

منابع:

- افروز، غلامعلی؛ مشاوران پیوند پاسخ می‌دهند، ماه نامه پیوند، انجمن اولیا و مربیان، تهران ۱۳۷۹.
- بهان، کیت و هولمز، دینا؛ آشنایی با تکنولوژی اطلاعات، ترجمه مجید آذرخش و مهرداد جعفر، انتشارات سمت، تهران ۱۳۷۷.
- بلخاری، حسن؛ گفت و گوی اینترنتی، نفی و نقد، ماه نامه پرسمان، شماره ۲، قم، مرکز فرهنگی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، آبان ۸۱.
- زارعی زاروکی، اسماعیل؛ مقاله اینترنت، رشد تکنولوژی آموزشی، شماره ۱۳۶، دفتر انتشارات کمک آموزشی، تهران ۱۳۷۹.
- فهیمی، مهدی؛ مقاله چشم‌اندازهای اطلاعات در هزاره سوم، رشد تکنولوژی آموزشی، شماره ۷، دفتر انتشارات کمک آموزشی، تهران ۱۳۸۰.
- طباطبایی، صادق؛ بحران تکنولوژی، ماه نامه پرسمان، قم، نمایندگی ولی فقیه در دانشگاه‌ها، اردیبهشت ۸۱.
- محمدی، فاطمه؛ شناخت فناوری اطلاعات، مجله رشد تکنولوژی آموزشی، شماره‌های ۵ و ۷، دفتر انتشارات کمک آموزشی، تهران، سال تحصیلی ۸۲-۸۱.
- مجیدی، موسی؛ مقاله «با اینترنت آشنا شویم»، رشد تکنولوژی آموزشی، شماره ۴، دی ۸۱.
- مقومی، امین؛ مقاله «نکته‌های تلخ اینترنتی»، ماه نامه پرسمان، شماره ۱۲۵، مرداد ۸۱.

- انجمن اولیا و مربیان و با شرکت متخصصان تعلیم و تربیت و رایانه.
- ۸- نظارت والدین و مسئولان کشور بر نحوه استفاده جوانان از اینترنت در خارج از خانه، در کافی‌نت‌ها، کتابخانه‌ها و سایر اماکن.
- ۹- آموزش نحوه استفاده از اینترنت در مدارس، با کمک انجمن اولیا و مربیان مدرسه.
- ۱۰- کمک والدین به کودکان در استفاده از اینترنت به صورت فعال و پویا، مثل شرکت در کنفرانس‌های اینترنتی یا گفت و گو با کاربران سایر کشورها.
- ۱۱- یاری و کمک والدین و مربیان به جوانان در کسب مهارت تفکر انتقادی تا بتوانند مسائل را تجزیه و تحلیل کنند و اطلاعات در زمینه‌های گوناگون را تفسیر و ارزیابی نمایند.
- ۱۲- آموزش سواد رسانه‌ای، برای دست یابی به راه‌های استفاده بهتر از رسانه‌ها، توسط نوجوانان و جوانان.
- ۱۳- مقاوم کردن نوجوانان و جوانان در مقابل تهاجم فرهنگی، با انتقال آگاهی‌ها در مورد موارث دینی، فرهنگی و ملی به آن‌ها، در فضای انسانی و سرشار از مشارکت و تفاهم.
- ۱۴- پاسخ دادن به پرسش‌های گوناگون جوانان و نوجوانان در مدارس، یا توسط والدین یا در سایت‌های مذهبی به صورت جذاب و زنده.
- ۱۵- در درون خانواده می‌توان این مسئله را به دور از عصبانیت‌ها و ناراحتی‌ها، با زبان و کلام جذاب و در موقعیت خوشایند، با حضور فرزندان نوجوان و جوان به بحث گذاشت. گاه این بحث می‌تواند با رعایت همه اصول و حریم‌های اخلاقی و ارزشی، با حضور یکی از نزدیکان یا آشنایان مطلع و واردی که از نظر فرزندان، شخصیتی مقبول دارد، مطرح گردد.